

Om hälften vore kvinnor...

*KVT har bett några
forskare från olika Fora att delta
i ett samtal kring den aktuella utredningen
Om hälften vore kvinnor som handlar om kvinnor
i forskningen. Med i diskussionen var Ulla Broman, filosof från
Göteborg, Anita Dahlberg, jurist från Stockholm, Mona
Eliasson som är psykolog i Uppsala, sociologen Gerd
Lindgren från Umeå, Ulla Tebelius, pedagog
från Linköping och KVT:s Anna Lena
Lindberg, konsthistoriker i Lund,
som också redigerat.*

Anna Lena Lindberg, KVT: Jag tänkte inleda det här rundabordssamtalet med några siffror: våren 1980 var 17 500 registrerade i forskarutbildningen varav 4 500 kvinnor och 13 500 män, dvs en fjärdedel kvinnor. (På grundutbildningen är hälften av studenterna kvinnor). 1979—80 fanns cirka 25 000 personer med forskarutbildning i Sverige varav 3 000 var kvinnor. Kvinnornas andel vad gäller tjänster är mycket låg: 3% är professorer, 10% är docenter, 13% är forskarassistenter och på övriga tjänster finns 12%. Siffrorna som klart belyser hur marginell kvinnornas ställning fortfarande är på universiteten är tagna ur den nu upplösta Jämställdhetskommitténs betänkande om kvinnorna i forskningen med titeln 'Om hälften vore kvinnor...' (SOU 1983:4). Betänkandet belyser frågor som rör kvinnliga forskare och kvinno- och jämställdhetsforskningen och avsikten var att behandla problem som berördes av den Andrénska utredningen *Forskningens framtid* (SOU 1981:29) men som inte ledde till några konkreta förslag där. I kapitlet om forskningens innehåll har man tagit ett lovligt initiativ och bett kvinnliga forskare på olika områden att svara på frågan: 'Skulle forskningen inom Ditt ämne förändras om hälften av forskarna vore kvinnor?'. Vidare behandlas kvinnoforskningens organisering, kvinnliga forskares villkor och rekryteringen. I slutet av betänkan-

det ingår ett avsnitt med Jämställdhetskommitténs förslag till åtgärder för att nå balans mellan kvinnor och män i forskningen, förslag som nu när det här samtalet äger rum i början av sommaren är ute på remiss.

Till alla artiklarna i betänkandet presenteras foton på författarna och det tycker jag är ett okonventionellt och sympatiskt sätt att visa att forskarvärlden inte är så opersonlig och onåbar som den annars kan verka, utan att den faktiskt är befolkad av vanliga människor.

Betänkandet är ett viktigt inlägg i den pågående diskussionen om kvinnoforskningen, men ger ett ganska splittrat intryck. Betänkandet är ett snabbbetänkande. Det jäktades på för att vara klart till ett eventuellt regeringsskifte vilket ju också inträffade. Även remisstiden är kort, svaren ska vara inne till den nyinrättade Jämställdhetsdelegationen i september. För mig framstår det här betänkandet som ett stort lapptäcke med en massa åsikter, kunskaper och fakta i olika mönster, som i och för sig är mycket användbara och upplysande. Men helheten är svår att få ett grepp om, kanske därför att det saknas en genomtänkt teoretisk utgångspunkt. Tydligast speglas detta i de oklarheter som fortfarande råder om terminologin. Är det kvinnoforskning vi håller på med eller är det jämställdhetsforskning? På sid 11 i inledningen står det att 'Med beslutet om jämställdhetsforsk-

ning, där kvinnoforskning ska utgöra den viktigaste delen, har riksdagen lagt fast terminologin'. Men bara några sidor senare visar Rita Liljeström att jämställdhetsforskning är *en* av fyra infallsvinklar mot könsproblematiken, varav de övriga är den könsneutrala forskningen om människan, forskningen om könsdifferentieringen och kvinnoforskningen. På sid 229 hävdas sedan igen att kvinnoforskningen är en del av jämställdhetsforskningen. Vem vill börja med att kommentera den här frågan?

Jämställdhetsforskning kontra kvinnoforskning

Mona Eliasson: Det är väldigt knepigt och typiskt svenskt att vi ska hålla på med sådana struntsaker. Det här med jämställdhetsforskning är ju ett politiskt grepp som vi skulle vara befriade från att behöva befatta oss med.

Ulla Broman: När vi diskuterade det här hos oss, så sa vi att det är väldigt viktigt att vi från början i vårt remissvar gör klart att kvinnoforskning och jämställdhetsforskning inte är samma sak, eftersom det kommer att ha betydelse för de tjänster som har föreslagits ska vara i jämställdhetsforskning och vad blir det då? Jag menar, är vi garanterade att det blir forskare som har kvinnoperspektiv?

Mona: Man skiljer ju inte heller i betänkandet på forskning *om* kvinnor och kvinnoforskning. Gynekologi är ju en 'vetenskap' som sysslar med forskning *om* kvinnor, men jag skulle absolut inte vilja kalla det kvinnoforskning.

Anita Dahlberg: Delvis innebär de här två begreppen att vi arbetar fram en viss motsättning också. Jämställdhetsforskning och kvinnoforskning kan användas som slagord mot varandra. Det kan ju vara negativt.

Anna Lena: Är det inte två olika saker? För oss på KVT har det varit det. Vi kallar det vi håller på med för kvinnoforskning.¹ Det gör vi av två skäl. Dels för att vi skiljer på kvinnoforskning och jämställdhetsforskning, dels för att vi vill använda en term som är gång-

bar internationellt sett. Jämställdhetsforskning är en provinsiell term, den finns inte någon annanstans.

Anita: Jämställdheten är en svensk innovation på sextiotalet...

Gerd Lindgren: Jag tycker 'jämställdhet' är ett begrepp som är jämförbart med 'tillväxt' eller vad som helst. Politiska termer som man använder som säger någonting om vilka målsättningar och intressen man har med verksamheten. Jag tror det är en klar nackdel att ha ett sådant begrepp inom forskarvärlden eftersom det för tanken till politik och inte till vetenskap.

Ulla Tebelius: Ser vi till sammanfattningen i betänkandet så är det kvinnoforskning man talar om genomgående. Jag tror knappast jämställdhet nämns där, vad vi i så fall ska göra är väl att slå fast att det är kvinnoforskning det rör sig om och ingenting annat.

Ulla B: Jag håller med om det du sa Anna Lena att det är en provinsiell term. Jag brukar testa det när det kommer utlänningar hit och förklarar det speciella med Sverige med att säga att vi har 'Equal opportunity research' och de skrattar gott åt det. Sedan har jag också en känsla av att nu har vi haft kvinnoperspektiv ett tag och använder vi begreppet 'jämställdhetsforskning' blir det OK att gå tillbaka till 'de stackars männen' nu!

Gerd: Du menar att man legaliserar det? Nu har vi undersökt kvinnorna så länge och det utestänger forskning om män?

Ulla B: Fast det behöver inte göra det. Genom att hålla fast vid begreppet kvinnoforskning så kan vi även se på män ur kvinnoperspektiv.

Ulla T: Då kan man lansera mansforskning. Forskningen *har* ju alltid varit ur männens perspektiv, det har varit det absolut givna. Får vi mansforskning, då får vi komplementen. Detta händer inte om man jämför jämställdhetsforskning och kvinnoforskning.

Ulla B: De jämför det inte ens. De menar att kvinnoforskningen är en del av jämställd-

hetsforskningen. Då har de den här synen att det är kvinnor man tittar på. För att det ska bli jämställdhet måste vi titta på männen lika mycket. Det handlar inte alls om kvinnoperspektiv.

Ulla T: Plus att vi får den här typen av resonemang att vi måste titta på invandrargrupper, döva, halta, lytta och och så kvinnor också. Det gäller när man resonerar utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Anna Lena: Det är ju så att mannen fortfarande är normen i jämställdhetstänkandet och att kvinnorna ska komma ikapp på de villkor som redan är satta. Kvinnoforskningen ifrågasätter däremot hela den traditionella forskningstraditionen. Då blir det mer utmanande naturligtvis.

Ulla B: Det finns ändå med i betänkandet att kvinnor ser saker på ett annat sätt. Men man tror att om man inte får in 50% kvinnor i teknik och naturvetenskap så kommer det automatiskt att innebära en korrigerings.

Mona: Samhället vill ju ha kvinnoforskning. De tror att det här nya ska komplettera det som redan finns och det är kris i forskningen. Man har upptäckt att här finns det en begåvningsreserv som också kan tillföra nya perspektiv och som har nya idéer. Kvinnor är ofta intresserade av andra saker än män och man skulle kunna få mer samhällsrelevant forskning om man öppnade för kvinnoperspektivet. Jag upplever det som en motsättning. Man kallar det för jämställdhetsforskning men vad man vill ha är kvinnoforskning.

Ulla T: Samtidigt som man idealiserar kvinnor. Man talar om att bara kvinnor kommer till så får vi en bättre värld. Det finns under ytan. Men det är inte alls säkert. Det ser vi ju på systrar som är i branschen. Vi är ju också påverkade av miljön på högskolan.

Ulla B: Det var just det. Man flyttar bara lite på stolparna men huvudsystemet finns kvar. Det finns ingen värdering av humaniora kontra t ex naturvetenskap. Eftersom tjejerna finns, rätt mycket trots allt, inom humaniora så får man en känsla av att det inte

är så viktigt att ta vara på det kvinnoperspektiv som börjar växa fram där, utan det är viktigt att få in dem i teknik- och naturvetenskapsämnen. Mannen finns inom teknik och naturvetenskap, då ska fler kvinnor dit.

Terminologins konsekvenser för forskningens innehåll

Mona: Jag funderar på om vi skulle gå med på termen jämställdhetsforskning, som vi i viss mån redan har gjort på många håll av opportunistiska skäl. Vi låter dem kalla det jämställdhetsforskning — sedan definierar vi det på vårt eget sätt?

Ulla B: Vad händer då när tjänsterna heter jämställdhetsforskning? Vi fick ju bråka väldigt mycket i Göteborg för att få professuren i historia omskriven till att handla om kvinnoforskning och att innehavaren ska ha kvinnoperspektiv. Det bör heta tjänster i kvinnoforskning för att det automatiskt ska innebära det. Ska det vara jämställdhet måste vi ha in lika många män som kvinnor på de här tjänsterna. Det är inte säkert att männen alltid har kvinnoperspektiv.

Anna Lena: Eftersom termerna har olika innebörd betyder det också att forskningen får olika innehåll.

Mona: Jag håller med dig men jag undrar om det är så när man går ut och pratar om det. Ofta säger man kvinno- och jämställdhetsforskning för att vara säker på att man inte utelämnar någon. Sedan är det kvinnoforskning som man talar om i alla fall.

Ulla T: Jo men det gäller fortfarande innehållet i tjänsterna. Om prioriteringar och inrättandet av nya tjänster framför allt är ju någonting som vi måste se i ett ganska långt tidsperspektiv. Det verkar som om kvinnoforskningen har sporrat män att också börja forska om män som en särgrupp. Där tror jag det kan ligga en fara i att det står jämställdhetsforskning istället för kvinnoforskning. Det blir inte kvinnorna som kommer till, utan det blir de opportunistiska männen som håller sig framme. De forskar kanske både på kvinnors och mäns situation och jämför. Då

är de extra meriterade jämfört med någon som bara haft kvinnoperspektiv. Frågan är om vi inte måste ta strid mot den här termen nu, innan vi har blivit alltför uppbundna kring den?

Anna Lena: Det är ett väldigt bra tillfälle och en sak vi kan tacka dem som gjort betänkandet för att den här diskussionen kommit upp. Att det står så oklart där visar ju bara att frågan inte är löst.

Anita: Men man säger ändå klart att kvinnoforskningen är den viktigaste delen. Jag håller med om att det är ett bra tillfälle att hävda att det är fråga om kvinnoforskning. Det har en viss betydelse, för i realiteten så är den forskning som bedrivs kvinnoforskning.

Anna Lena: Formuleringen är också viktig, vilket vi kanske kommer in på mer senare. Med tanke på att betänkandet föreslår sju nya tjänster, två professors- och fem docent-tjänster.

Mona: Men den framtida formuleringen kan ju inte vara särskilt bunden av att det står jämställdhetsforskning här. Också bland de mest oupplysta grupper på universiteten säger man kvinno- och jämställdhetsforskning. Vi har två tjänster i Uppsala och så vitt jag kan komma ihåg, så heter de båda två jämställdhetsforskning. Jag tror att min egen tjänst också heter det. Men — i alla dokument från rektorsämbetet, från fakultetsnämnden osv, så står det kvinno- och jämställdhetsforskning. Birgitta Holms docent-tjänst är i jämställdhetsforskning men den kallas kvinno- och jämställdhetsforskning. Det är en stor förvirring. Jag undrar om den termen som står här, jämställdhetsforskning, kommer att vara bindande på det sättet om nu den osannolika situationen skulle uppstå att det faktiskt blir fler tjänster i framtiden. Det brukar vara så att man låter universitetet på orten utforma någon typ av beskrivning. Då är det ju verkligen tid att hålla sig framme.

Ulla T: Förhoppningsvis. Du gav argumentet Anita, att det redan finns så mycket kvinnoforskning gjord. Då tycker jag att den här utredningen visat hur mycket kvinnoforsk-

ning som saknas. Dels i många av rapporterna och dels i alla de ämnen som inte finns med överhuvud taget.

Anita: Det menade jag definitivt inte, utan det var i relation till jämställdhetsforskning.

Högskoleorganisationens struktur

Anna Lena: I betänkandet diskuteras inte universitetsstrukturen i sig men man påpekar att universitetsorganisationen i ett flertal andra länder är uppbyggd efter en annan princip än den svenska, nämligen med fler professorer på samma institution. I betänkandet sägs också att man bör sträva efter en utveckling på lång sikt mot fler professorer per institution därför att det i sin tur skulle påverka rekrytering och val av forskningsriktning positivt. Det skulle också kunna ändra hierarkin eller minska verkningarna av den.

Mona: En reaktion på det här förslaget som jag har hört från flera professorer är tveksamt. De utgår alltid från sina egna erfarenheter och de är ju begränsade. 'Nja, jag vet inte det. De exempel vi har sett — där det finns mer än en professor — om det finns utrymme för mer idéer...' osv, Ja det är klart, om man är låst vid det svenska systemet där varje professor är som en tupp på en gödseltack och *måste* sitta högst, då är man tveksam. Har man sedan två stycken under samma tak, då är det klart att det blir maktproblem och konfrontationer.

Gerd: Senare är det också det att hela det svenska universitetet är en halvmesyr. Vi har ju ett system som bygger på att man har ett begränsat antal platser. Man fastställer hur många elever som ska till varje institution. Det är fastlagt. Sedan kan du ha vilken vansinnig undervisning som helst där. Studenternas tryck är litet nu, det är i princip borta. Du kan ha en professor som inte bryr sig ett dugg om forskning och undervisning vid institutionen, det är fullt möjligt. Det finns ingen egentlig konkurrens i systemet.

Ulla T: Här finns väl en viss risk i förslaget till tjänster att man bara inrangerar det i den här osunda situationen. Att binda så mycket re-

surser till professorstjänster är tveksamt. Om man ser på professorssituationen idag så kommer det väldigt lite forskning ut av professorerna. Den handledning de ger är väl också tveksamt, speciellt som de ska leva upp till sitt rykte att vara internationellt kända, åka på konferenser osv. Men är det en professorstjänst med en viss ämnesinriktning som har kravet på kvinnoperspektiv inskrivet i tjänsten då kan den professorn se till att få pengar till forskning som är rubricerad kvinnoforskning. Där finns en möjlighet som vi är undandragna i dag.

En annan sida av saken är om det finns tillräckligt med kompetenta kvinnor för att besätta de här tjänsterna än. Kan vi hävda det? Vi hade kanske vunnit på att bygga upp en kompetens från grunden så att vi kan gå fram i mycket större bredd.

Anita: Vi som diskuterat det här i Stockholm tycker på precis samma sätt. Det här är en dålig lösning. Den är alldeles för defensiv. Vad det kommer att leda till vet vi inte. Så kan det ju också finnas risken att när vi nu fått det här så får man nöja sig med det. Sedan kommer man att få lämna av sitt utrymme när det gäller medel till andra istället. Det finns en sådan risk. Det är klart att det finns kompetenta kvinnor, men de kompetenta kvinnorna borde ju komma till de professorer som finns. Varför ska det inrättas nya professorer till de kompetenta kvinnor som finns? Det är för att vi inte ska konkurrera med männen. Vi ska som vanligt ordna en liten lagun här som kvinnorna ska få vara i och simma utan att störa det stora havet. Ville man åstadkomma några förändringar, verkligen vidga kvinnoforskningen och släppa loss nu, riva murarna här, då skulle man ju ha en helt annan struktur för kvinnoforskningen. Då skulle vi ha en struktur utan att gå på dessa tjänster och dessa topptuppar.

Anna Lena: Det är klart att vi vill ha tjänster, men frågan är vilka? Om vi skulle formulera ett alternativ till de föreslagna professorstjänsterna, vad ska vi begära istället?

Gerd: Vi har ju fantiserat lite i Umeå och sagt att tänk om vi skulle bygga upp någonting annat? Till att börja med: vilka tjänster skul-

le vi vilja ha? Jo mellantjänster. Alltså ganska bra tjänster, men inga hierarkiska tjänster utan tvärvetenskapliga, som täcker in olika ämnen. Det finns idéer om en massa helt annorlunda arbetsformer än de som nu gäller. Men systemet måste vara flexibelt och tjänsterna sammanhängande med den verksamhet som bedrivs. När en verksamhet är klar, så vidtar någonting annat. Inte den här idiotin där man sätter en människa, som har en god idé i sitt liv, på en tjänst, för att sitta där resten av livet och inte ha några fler goda idéer och bli ganska olycklig. Det måste finnas en flexibilitet som inte finns nu. Det är ju så trögt.

Anna Lena: Tycker du det är speciellt för det svenska systemet om vi tex jämför med amerikanska universitet?

Mona: Definitivt, det är en jättskillnad. Det är en helt annan anda och en annan struktur vid amerikanska universitet. Just det här att man rekryteras till en institution, då kallas man 'assistant professor' och så finns det 'associate professor' och 'full professor'. Är man 'full professor' då har man garanterad livstidssäkerhet. Statusskillnaderna är inte stora och arbetsinsatserna ungefär likvärdiga. Det finns lite av ett morotssystem inbakat.

En institution vid ett amerikanskt universitet tycker jag kan jämföras med en fakultet i Sverige. Här har vi på en fakultet jämbördiga professorer som sitter och fattar precis samma beslut som man har på en institution där. Där har man också större flexibilitet mellan institutionerna. Man erkänner att folk ibland inte kommer överens. Det kan bli bråkigt på vissa institutioner och man måste lösa det eftersom arbetet måste fortsätta. De har ju mycket större tryck på sig utifrån att producera och att vara bra och duktiga, än vad vi har. Då kan en person t ex flytta över till en annan institution. Det är ibland en lösning beroende på vad institutionen har för forskningsinriktning eller specialitet. Men detta är ju omöjligt i Sverige med våra stränga revirgränser mellan ämnen.

Ulla B: Samtidigt så kan jag ju förstå de disputerade kvinnor som sitter i en förbaskat otrygg situation just nu.

Anita: Men syftet med en utredning ska ju inte vara att åstadkomma särlösningar för vissa kvinnor som har kommit till en viss nivå. Det måste vara så att man här måste tänka på ett nytt system, en ny organisation för att tillgodose den forskning man vill ha.

Ulla B: Vi säger i vårt remissvar att om de fem docenttjänsterna går igenom skulle de knytas till Fora.

Mona: Vi har föreslagit en anknytning med hälften av tjänsten till Centrum/Forum och hälften till en ämnesinstitution. Då skulle man få integrering av kvinnoforskning på en ämnesinstitution samtidigt som den som har tjänsten skulle få en chans att känna sig hemma hos oss, att få slappna av och ha en positiv omgivning. Centrum/Forum skulle också få en resursförstärkning.

Anita: Vi hade en tysk tjej som läste kvinnorätt här i Stockholm. Hon hade ett exempel från Berlin där det var en väldigt progressiv manlig professor i statskunskap som ville dela sin professur. Genom att dela den skulle en kvinna få den andra halvan. Det förekommer tydligen att man delar på professurer. Jag tycker det är väldigt synd att det här systemet befordrar upp en person, förtjänstfullt, men på någon annans bekostnad.

Mona: Det är ju mycket märkligt i Sverige. Jag anknyter till Gerds yttrande att folk utbildar sig och sedan finns det ingen framtid för dem. Det är ju självklart att detta påverkar rekryteringen. Dummare är man ju inte. Där har ju universiteten själva, tycker jag, undergrävt sin egen produkt genom att inte kräva doktorsexamen i de nya lärartjänstutredningarna för lärare vid universitetet. Det tycker man skulle vara ett grundläggande krav att ha disputerat för att få en sådan tjänst. Men det kräver man inte. Från makt-havarna, vilka de nu är i olika situationer, så finns det tydligen ett intresse av att ha någon typ av akademiskt proletariat som man kan hala och dra i som det passar. Det ser man ju när det är nedskärningar. Massor av tjänster dras in och folk försvinner osv. Sedan visar det sig att de som sitter på fasta tjänster lite högre upp, som har kommit en bit på väg och som kan få forskningspengar, de söker for-

skarpengar och kan då t ex ta ledigt från sitt halva lektorat. Det finns fler institutioner i Uppsala som står där med massvis av timmar, vikariat, för nästa år, eftersom de har kastat ut en massa folk som inte kunde få vara kvar för att de t ex inte hade disputerat inom ett visst antal år, så finns det ingen som kan ta de vikariaten. De nya assistenterna är alldeles för gröna. Dem kan man inte sätta på sådana vikariat. Hela systemet är fullkomligt absurt. Man får ett intryck av att universiteten inte är till för studenterna utan studenterna är till för universiteten.

Rekryteringen

Anna Lena: Nu har vi glidit över på rekryteringen och därmed på den motsägelsefulla hållningen, eller snarare bristen på konsekvens i betänkandet. Dels vill man underlätta för kvinnliga forskare att stanna kvar på universitetet, genomföra sin examen och få tjänster. Samtidigt föreligger nu förslagen om reformering av utbildningsbidragen och en 45-årsgräns har införts som kan få allvarliga konsekvenser för rekryteringen av de kvinnliga forskarna.² När det här förslaget har diskuterats i Fora så har vi tagit avstånd från åldersgränsen. Men i betänkandet säger man att 'tillämpningen av bestämmelser om åldersgräns för utbildningsbidrag bör noga följas från jämställdhetssynpunkt. Skulle utvärderingen visa att reglerna hindrar rekryteringen av kvinnor till forskningen föreslår vi att beslutet om åldersgräns omprövas'.

Anita: I betänkandet accepterar de ju i realiteten den här regeln som finns: 45-årsgränsen. De ger bara vissa rekommendationer om hur dispens ska beviljas.

Anna Lena: Ska vi acceptera det då?

Gerd: Vi ska inte på några villkor acceptera det. Jag tycker regeln är odemokratisk och dessutom har den ingenting med vetenskaplig kompetens att göra.

Anita: Man talar om att forskningen isolerar sig när strukturen verkar för att verkligen isolera forskningen till ett mycket litet skikt.

Barbro Andréén: 'Fruktbarhetsgudinnan Amanda', 1979.

Ulla B: Ulla, du sa något bra förut...

Ulla T: Jag menar att så illa som högskolan och samhället tar till vara dem som man har dragit fram till utbildning, antingen de kommer i början av trettioårsåldern eller senare, så kan man ju inte resonera på det sättet. Utan vad man ska se till är just det man i betänkandet säger att man vill ha fram: den anorlunda erfarenheten som gör att kvinnor — det skulle också kunna vara män från andra klasser — men framför allt kvinnor kommer in i forskarvärlden senare och då kan tillhöra forskningen kvinnoperspektivet. Det har ju inte med åldern att göra.

Gerd: Tänk om motsvarande gällde författarstipendier! Man skulle säga: '45 år, du hinner bara skriva fyra böcker'. Det spelar ingen roll om du så skulle få Nobelpriset.

Ulla B: Om man jämför det här med att ta in folk till läkarutbildning då kan inte samhället använda den personen så länge om hon är för gammal när hon börjar. Men det här är inte samma sak eftersom den mesta forskningen utförs utav dem som håller på att skriva sin avhandling. Efter det sker inte så mycket.

Mona: De som är lite äldre, de sk hobbyforskarna osv, som man vill ha bort de finns ju inom humaniora i allmänhet och de är oerhört anspråkslösa och billiga i drift. De behöver inga dyrbara apparater. En plats på ett bibliotek och tillgång till litteratur som de delar på, det är det de kräver i princip. Jag tror inte att det kan vara någon samhällsekonomisk belastning att låta dessa människor få vara kvar.

Anita: Men det är ingen samhällsekonomisk belastning överhuvud taget eftersom det inte är fråga om något nytillskott. Det är bara en fördelning av de befintliga medlen. Så det är ingen ekonomisk fråga. Det är ju bara ett hypotetiskt resonemang om vad man tror man ska få ut för framtiden. Det är så löjligt att vi går på det här som ett ekonomiskt resonemang.

Gerd: Det är jämförbart med försäkringssystemet. Hur värderar man en 72-åring och en 17-åring? Det är precis samma resonemang.

Anita: Det här är en för liten grupp för att kunna göra en försäkringsteknisk bedömning på det hela.
(Skratt)

Gerd: Nu fick hon till det!

Lämplighetsprövningen

Anna Lena: I betänkandets avsnitt om rekryteringen behandlas bl a frågan om lämplighetsprövning som, från att ha varit informell, formaliserades med riksdagsbeslut 1982. Den sökande ska ha visat lämplighet för forskarstudier för att bli antagen, vilket ju är rimligt. Men det är inte bara lämpligheten för forskning som ska bedömas av handledaren utan också studentens familjesituation, sociala förhållanden och studiemotivation. Det kan i ännu högre grad än tidigare avskräcka kvinnliga forskarbegävningar som är utelämnade åt en prövning av sin prestationsförmåga som inte ens behöver redovisas i något protokoll. Frågan ställs om man inte gått ett steg för långt i aningslöshet genom att införa lämplighetsprövning utan att beakta de kvinnliga forskarstuderandenas situation.

Anita: I det här betänkandet så finns det egentligen inget förslag om att gå emot en sådan lämplighetsbedömning. Det som finns är ju väldigt tandlöst, det här med att ha en besvärdsnämnd. Det vet man ju! Inte ska man besvara sig och vara bråkig och som kvinna ska man ju inte vara bråkig heller.

Anna Lena: Betänkandet föreslår att UHÅ ska ha en sådan besvärdsnämnd.

Anita: Vad är det för en psykologisk situation? Att tänka sig en människa som ska klaga sig till att få komma in, när vi vet hur hopplöst många har det med handledningssituationen nu.

Gerd: Precis som hembiträdeslagen! De kunde ju ha den eller inte ha den. Den hade ju ingen effekt. Ingen jäkel slogs väl för ett jobb i en privat familj med sin arbetsgivare. Det vore ju olidligt. Det var ju bara att sluta om det inte gick. Det här är ju precis samma sak.

Anita: Det är ju som att införa en liberal rättighet i ett feodalt förhållande. Det går ju inte.

Ulla T: Det är ju i så fall om man kan formalisera den här lämplighetsprövningen, så sådant som kvinnlig erfarenhet räknas med. Vi hade ett förslag hos oss att institutioner som ökade sin andel kvinnliga forskare skulle få extra utbildningsbidrag.

Anna Lena: Betänkandet har formulerat ett belöningsförslag. Där säger man att den institution eller enhet som ökar antalet kvinnor bland de forskarstuderande belönas med en extra del av anslagen för forskarutbildningen.

Mona: Det skulle aldrig gå.

Anna Lena: Det skulle aldrig gå?

Mona: Nej, kan man tänka sig en fakultetsnämnd som ska sitta och säga: 'Jaha, ni har tagit in fler flickor bland de forskarstuderande och därför måste ni ha mer pengar', när man inte erkänner att kvinnorna möter problem på universiteten. Nej, jag kan inte tänka mig att det skulle kunna vara realistiskt, därför att man överlåter åt universiteten eller fakultetsnämnderna att fatta beslut.

Kvotering — för och emot

Anna Lena: Men det måste ändå till något radikalt för att saker och ting ska börja ändra sig. Man har prövat kvotering i Norge, även

om det har väckt väldigt mycket diskussion där naturligtvis.

Anita: Det som är negativt med kvotering är att det väcker ju så oerhört mycket emotioner. Det väcker alltså det stora motstånd, eller synliggör det stora motstånd som finns. Såvitt jag förstår, så har kvinnoforskningen i Norge drabbats av det problemet.

Ulla T: Samtidigt är ju det intressant att där hittills kvotering är gjord så är det för att män ska komma in. Det har vi exempel på. Det har man ju gjort i förskolläraryrket utbildningen t ex. Där är egentligen skälet detsamma som det skulle kunna vara här: att få förebilder, att få dem som har ett speciellt intresse att verkligen komma fram.

Det finns ett annat exempel som är rätt intressant. Jag har själv varit utsatt för det, men inte överhuvudtaget funderat på det som kvotering, det är idrottsläraryrket utbildningen. Där har hela tiden tagits in lika antal män som kvinnor. Där ligger alltså männens poäng under. Kvinnorna har mycket hårdare konkurrens. Det har aldrig resonerats om det. Det är också intressant att vi inte heller har motiverat det ur anställningssynpunkt. Man får inte lov att rubricera tjänster som manliga eller kvinnliga. Alla ska kunna söka alla tjänster. Det här är en klar kvotering och det har existerat i alla tider, utan att någon funderat på det, när man verkligen skulle kunna säga att det är märkligt att de kommer in bara för att de är män. När de har så dåliga poäng! Är det inte bättre att vi får kvinnor över hela linjen?

Mona: Dem ska vi tycka synd om för det ska vi ju göra med de kvinnor som blir kvoterade.

Anita: Men vi har inte tyckt synd om dem. Vi har haft de här formerna av kvotering. Folkskollärare först. De sitter som rektorer och studierektorer allihop nästan, av de här folkskollärarna som kvoterades in. Förskollärarna som kvoterades in sitter nu på chefstjänsterna nästan alla.

Anna Lena: Ulla Jacobsson pekar i sin uppsats i betänkandet på tre tillfällen i forskarutbildningen när man kan använda kvotering: vid

antagningstillfället, när det gäller utbildningsbidrag och förtur till assistenttjänst samt när det är fråga om könsfördelningen inom fakulteter och institutioner, där man får ha speciella sätt att kvotera på. Tycker ni att de här kvoteringsförslagen går att stödja?

Anita: Ja, det som är problematiskt där — och det som hon inte tar upp — det är ju att det är förslag som framför allt kommer att inrikta sig på de tekniska och naturvetenskapliga institutionerna. Men på humaniora och samhällsvetenskap, där har vi ju relativt mycket kvinnor.

Ulla T: Sedan är det ju en annan sak det här med naturvetenskapligt/tekniskt. Problemet kanske inte ligger i att de inte får komma in, utan som jag misstänker — åtminstone så som vi har det i Linköping — så tar de med glädje emot alla flickor som vill gå forskarutbildningen, och det är en hög procent av de som går grundutbildningen som går vidare till forskarutbildningen. Det överensstämmer mycket bättre där, än när det gäller andra ämnen. Där ligger ju problemet på ett annat plan — att det är för få kvinnor som söker sig till grundutbildningen. Så en viss tvekan just när det gäller intagningen till forskarutbildningen har vi, plus att vi skulle vilja betona att det måste följas av andra åtgärder.

Anita: Så är det ju frågan om flickorna väljer mer teknik och naturvetenskap — är det då bäst att de går vidare till forskning? Eller är det i stället bättre att de går ut och arbetar mer i skolorna? Och kanske experimenterar där för att få flickorna mer intresserade? Jag står väldigt frågande inför det här. Det som jag ser som det stora problemet är att värna forskningen på de områden som kvinnorna är intresserade av och det är ju humaniora och samhällsvetenskap det. Det är ju där vi är! Där är vi ju i alla fall i dag.

Mona: Nej det tycker jag inte. Somliga ämnen har ungefär hälften kvinnor: konsthistoria och romanska språk är det väl som ligger i topp. Men i filosofi har 3% avlagt forskarexamen, i historia 22%, i etnologi 25%, i litteraturvetenskap 33%. Det är ju inte så strålande faktiskt.

Gerd: Jag sitter och funderar över det här med kvotering. Det är väldigt problematiskt. Man har ju t ex gjort satsningar inom industrin som jag tittat på. Då får man effekten att man kanske får in kvinnorna med stora ansträngningar men de försvinner igen. Det blir inga långvariga effekter. Varför skulle det bli annorlunda här, egentligen?

Anna Lena: Vi pratade om det förut Ulla att roten till det onda ligger i skolan egentligen, att det är mycket tidigare som de här valen avgörs.

Ulla T: Ja, men det här ligger ju i själva strukturen på universitetet också. Se på undervisningen på medicinsk fakultet där det faktiskt finns ganska många kvinnor, och teknisk fakultet. Det kräver ju otroligt mycket av de kvinnor som är där och det är väldigt hårt klimat, konkurrensinriktat. Skall man ha någon form av kvotering behöver den kombineras med åtgärder som stöttar kvinnorna. Allt det här som det skrivs om bristande kontakt med handledaren för att inte tala om att ut-sättas för de manliga studenternas trakasserier... Det är en otroligt hård miljö för de här flickorna som kommer in och de har väldigt lite stöd eller förståelse från lärarnas sida när det gäller sådana saker. De som stannar kvar är oftast skyhögt mera begåvade och ännu mer målinriktade än sina manliga kolleger.

Gerd: Det saknas ett samhällsperspektiv i botten på betänkandet. Bakom all diskussion om kvinnors möjligheter att hävda sig på mansdominerade områden döljer sig det oavlönade kvinnoarbetet. Frågan 'Om hälften vore kvinnor' är egentligen orimligt ställd om visionen enbart förläggs till den interna högskoleorganisationen, utan anknytning till resten av verkligheten.

Mona: Kvoteringen är inte en nyckel som öppnar alla dörrar. Även om man lyckas lösa de problem som kvoteringen kan skapa, så är det inte något som löser alla problemen. Kvoteringen måste paras med många andra åtgärder. Man kan föreslå att UHÄ tillsätter en utredning som utformar kvoteringsystemet tekniskt. Jag tycker det är orimligt att begära att vi ska ha synpunkter på alla möjliga olika saker som kan komma in. Men man

kan ju säga om man i princip är *för* en kvotering.

Gerd: Men man kan ju tänka sig att man t ex har sådana här relationstal; har man 60% kvinnor och 40% män, så har man då 60% utbildningsplatser för kvinnor och 40% för män. När man lyser ut tjänster så ser man till att man håller balansen. Man behöver inte låta könen konkurrera över huvud taget på det sättet att man låter tjänsterna falla ut i förhållande till vad man har — '*det här* är en manstjänst som vi har på gång nu, *den här* måste det bli en tjej på, annars blir det snett'. Men det finns många sätt att tänka på.

Mona: Fifty-fifty kan man aldrig ha som utgångspunkt. Det är ett ideal men vi kan inte börja där.

Ulla B: En diskussion om kvalitet saknas. Det är ju ganska nytt inom humaniora att det börjar bli 50% kvinnor. Det är ju först nu det har börjat hända, först nu det har börjat växa fram någonting. En mansdominerad institution som teknik eller naturvetenskap, eller t ex mitt eget ämne filosofi, är ju inte ett dugg befrämjande för solidaritet kvinnor emellan. Där ser man sig som ett undantag från sitt kön, man tvingas liksom avskärma sig från det kvinnliga för att överhuvudtaget överleva. Se sig själv som oerhört mer begåvad än alla andra kvinnor. Det är först när vi har fått så många kvinnor som vi nu har inom humaniora som det kan börja växa fram något kvalitativt nytt. Det är genom Fora som det har börjat hända något i samhällsvetenskap och humaniora. Det är viktigt att det stödet inte försvinner genom det här fifty-fifty-resonemanget.

Anna Lena: Kan vi lämna kvoteringen där och komma in på den föreslagna institutionen för jämställdhetsforskning i stället, Ulla?

Centralisering av kvinnoforskningen?

Ulla B: Det har blivit lite olyckligt att de bara har tagit det här som Ingegerd Lundström och jag diskuterar lite löst i vårt inlägg om kvinnostudielinjer i betänkandet³: de har fö-

reslagit en institution i jämställdhetsforskning vid ett ungt universitet. Det var vi från början väldigt skeptiska mot i Göteborg för vi är rädda för att det kan innebära minskade anslag för de andra Fora och vi tror att verksamheten ska växa fram på de olika ställena utifrån den kraft och de resurser som finns där och att man ska vara välvillig när det växer fram. Det här att vi sakta men säkert, var och en, finner våra egna former. Om man smäller upp någonting någonstans och så finns det inte underlag utan folk får flytta dit. Tänk om det då blir en flopp av det hela.

Mona: Då är risken väldigt stor att man säger från de anslagsgivande myndigheternas sida: 'Ja men de finns ju där, då kan ju de ha hand om det' och så låter man det vissna på alla andra håll.

Ulla B: Precis som Kvinnohistoriska samlingarna nu. Inga andra bibliotek köper in böcker om kvinnoforskning för vi har ju Kvinnohistoriska samlingarna.

Anita: Om vi anknyter till vad vi sa i början om kvinnoforskning, att risken är att vi marginaliserar den, så är den uppenbar. Då har vi ett isolat att hänvisa till. Det behöver inte finnas kvinnoforskning någon annanstans. Jag tror att det skulle vara oerhört hämmande.

Ulla B: Vi behöver de resurser som finns, i hela landet.

Ulla T: Att koncentrera resurserna på en enda institution kan få väldigt dåliga konsekvenser för grundutbildningen. Som det nu är kan vi arbeta själva på de olika orterna med att försöka få in de här inslagen i grundutbildningen. Men finns det en institution på en annan ort, då behöver man inte befatta sig.

Anita: Det här måste växa fram på olika orter. Om man bara tar en enda disciplin inom kvinnoforskningen så ser man ju hur den sprider sig som ringar på vattnet. Jag har tagit det här exemplet tidigare, som ligger mig så nära, om kvinnorrätt. Det började i Oslo och kom sedan till Köpenhamn, så till Lund, sedan Stockholm och nu i Helsingfors. Man

ser hur det sprider sig hela tiden — och måhända nu i Umeå också. Något sådant skulle alltså hämmas om vi strukturerar upp ett kvinnouniversitet inom ett enda universitet.

Anna Lena: För mig känns den här diskussionen nästan spöklik. Den har varit uppe tidigare, omkring 1975, då det var tal om att det skulle komma en amerikansk forskare till Stockholm för att starta ett tvärvetenskapligt kvinnoforskningsinstitut där. Då förde Anita Göransson och jag tillsammans fram ungefär samma argument som ni har sagt nu. Precis samma synpunkter och det behövs ändå att vi tar om dem igen.

Anita: Det är typiskt för de frågor som man karaktäriserar som kvinnofrågor att de kommer tillbaka om och om igen, och det verkar som om de är nya varje gång. Vi får inte ha någon historia!

Anna Lena: Det är den ena sidan av saken. Sedan är det andra att man märker att den diskussion som förs i kvinnoforskningsmiljöerna inte har nått ut ännu, och att för oss är det angeläget att se till att den kommer ut i offentligheten, att våra argument hörs.

Men att betänkandet så snabbt tagit slut, och att det antagligen ska tryckas upp i ny upplaga — en sådan efterfrågan måste vara ovanlig för en utredning. Det visar i alla fall att det finns ett stort intresse för de här frågorna.

Gerd: Man kan ju skilja på vad de här enskilda kvinnoforskarna har skrivit och vad betänkandet som helhet är. Jag tycker att när man läser beskrivningarna från de olika ämnen så får man egentligen en annan bild än vad man får på förslagssidorna. Jag tycker inte att förslagen suger upp andemeningen i vad som sägs och det är det som är den grundläggande kritiken.

Ulla T: Jag tror att betänkandet får effekt. Människor som förut överhuvud taget inte har märkt kvinnoforskningen har mer eller mindre varit tvungna nu att observera att det är någonting på gång.

Rundabordssamtalet ägde rum i Sigtuna 31 maj 1983.

NOTER

1. Se ledaren i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1980:1 för en diskussion av termerna kvinnoforskning och jämställdhetsforskning.
2. 45-årsspärren diskuteras i KVT 1983:1, ss 70—71 av Anita Dahlberg och Ulla Wikander. I detta nummers krönika finns skrivelse från Forum i Umeå och Centrum i Uppsala som behandlar konsekvenserna av studiestödsreformen.
3. Ulla Broman och Ingegerd Lundström, 'Centrum för kvinnoforskning i svensk modell' i *Om hälften vore kvinnor...*, ss 170 ff.

SUMMARY

If 50% were women.....

The position of women at Swedish universities is still marginal. During the spring of 1980, the number of students enrolled at the graduate level totalled to 17 500 of which only 4 500 were women. During 1979—80, approximately 25 000 graduate students were enrolled, of which 3 000 were women. The percentage of women holding teaching and research positions is also very low.

A government report, entitled *Om hälften vore kvinnor... (If 50% were women.....)* (SOU 1983:4) was published in February 1983. The report examines the position of women in academia and research and was compiled by the former Committee for Equality between Men and Women. Fol-

lowing the change of government during the autumn 1982, responsibility for the report has been taken over by the newly created Delegation for Equality.

In a large section of the report taking up the content of research, women researchers were asked to consider the question 'Would research in your field or area be different if half of the researchers were women?' The report further examines the organisation of 'equality research', the conditions for women researchers and their recruitment. The final part of the report puts forward suggestions for changes.

Kvinnovetenskaplig tidskrift invited several women researchers to take part in a discussion around this report and this article is based upon this discussion. Those who participated were Ulla Broman (philosopher), Anita Dahlberg, (jurist), Mona Eliasson (psychologist), Gerd Lindgren (sociologist), Ulla Tibelius (educationalist) and *Kvinnovetenskaplig tidskrift's* Anna Lena Lindberg, who is also an art historian and who is responsible for editing this article.

Initially the discussion revolved around the concepts 'women's research' and 'equality research' and then the issues concerning the recruitment of women researchers and the university organisation were primarily discussed. Here the question of whether a system of quotas (favouring the under-represented sex) should be introduced or not as well as problems inherent in the present system of admissions were taken up.